

НЕПОШТОВАЊЕ ЉУДСКИХ И МАЊИНСКИХ ПРАВА КАО ОГРАНИЧАВАЈУЋИ ФАКТОР РАЗВОЈА ДЕМОКРАТСКЕ ПОЛИТИЧКЕ КУЛТУРЕ

Сажетак: Концепт политичке културе израз је потребе да се повежу два домена, један који наглашава политичке ставове или претпоставке различитих група људи и други, који указује на начин на који су ти ставови изграђени код њих. Мноштво је фактора који опредељују обликовање и развијање политичке културе, а колико ће она бити демократска или не, зависи од дубоко укоренењених вредности карактеристичних за одређено друштво или групу и начина испољавања према специфичним питањима која окупирају јавност у одређеном тренутку. У овом раду приказаћемо, како више од деценије, политичка елита у Србији не успева да се избори са неким традиционалним веровањима, која селективно одређују која ће се људска и мањинска права поштовати, а која не. Стање хомофобије, које је произведено у том временском периоду, само је један од примера. Размотрићемо могућности јачања културе поштовања људских и мањинских права и развијање политичке културе која уважава различитост. Само тако се може покренути процес који ће довести до трајних промена у начину размишљања и начину деловања свих учесника друштвеног живота у Републици Србији и развијати демократска политичка култура која ће је интегрисати у друштво европских народа.

Кључне речи: политичка култура, људска и мањинска права, хомофобија, ЛГБТ

1. Увод

Различите културе стварају и негују посебне обрасце друштвеног живота, који се на специфичан начин рефлектују и обликују размишљања, ставове и понашања свих актера друштвених развојних процеса, па тако и политичког. Значај ставова, вредности и веровања признају стари, али и савремени политички мислиоци и сматрају је важним делом политичке културе. Фактори који највише доприносе обликовању политичке културе обухватају историјско ис-

¹ svetlana_stanarevic@yahoo.com

² vanjarokvic@fb.bg.ac.rs

куство, верску традицију, колективне вредности, темељне принципе, географску локацију и конфигурацију, стратешко окружење (на пример, релативна рањивост или безбедност), економске капацитете и демографију. Дакле, мноштво је фактора, а да ли ће и колико политичка култура бити и демократска, зависи од дубоко укоревених вредности карактеристичних за дато друштво и начина испољавања према специфичним питањима, која окупирају јавност у одређеном тренутку.

У раду желимо да укажемо на социјалну, културну и цивилизацијску основу на којој се темељи политичка култура у Србији; на њене идејне утемељиваче и кључну тачку према којој они артикулишу своје идеје. Говорећи о културном обрасцу у свом познатом огледу *Један прилог за проучавање српског националног карактера*, Слободан Јовановић, историчар и правни теоретичар, истиче како се у Краљевини Југославији показао велики раскорак између амбиција и могућности, и како је дат приоритет сили уместо споразуму и компромису, који су готово трајно обележили оне карактеристике српског „националног карактера“, односно политичке културе, које су га водиле трагичним исходима и у XIX и у XX веку (Јовановић, 2005). Објашњење је налазио у недостатку културног обрасца, односно у „полу-интелектуалцу“ који је, срастао са влашћу и партијама и који је доминирао у јавном животу. Описујући Србију у деветнаестом веку, Слободан је такође говорио да је то „земља једноставна са задацима простим“, „земља нова“. Другим речима, земља без традиција: династичких, страначких, класних. Према њему, једина традиција која је постојала у српском друштву, то је национализам. Управо је он пружао надахнућа за велике подвиге и владаоцима и странкама и народној маси.

За ову једину традицију по природи ствари, каже се да је тоталитарна. Са становишта ове традиције – институције, механизми и процедуре модерне државе и друштва представљају средства која разарају унутрашње јединство отварајући на тај начин могућност да делује спољни непријатељ. Циљу који је произлазио из ове традиције одговарало је и средство, јер како је истицао Слободан Јовановић Срби су „млад и сиров народ“, који тек почиње стицати политичко искуство и који у недостатку вештине решава ствари силом. Како у спољној, тако и унутрашњој сфери државних послова.

Политичке поделе, као део политичке културе, на које се жале савременици када анализирају српско друштво на почетку XXI века, у битним цртама су одређивале политички живот у Србији и на почетку XX века. Као што је уочила и савремена историчарка Дубравка Стојановић, анализирајући архивску грађу из тог периода, политичке поделе су „бојиле свакодневни живот грађана из тог периода, стварајући утисак да политиком доминирају емоције, личне размислице и страсти партијских вођа, што је савременицима стварало утисак да је читав живот сведен на политику и да од ње зависи“ (Стојановић, 2001: 157).

Из те поделе која се развијала на нивоу политичких партија, лако се преносила и стварала подела у друштву по политичкој, социјално-економској, али и по многим другим основама. Свака подела је подразумевала и специфичан

однос према оном другом – који није само другачији већ и мање вредан, недостојан пажње или поштовања. Питање које овде можемо поставити је: „Да ли се и колико тога променило сто година касније“?

Да бисмо добили одговор на то питање, морамо уважити нека обележја савремених политичких процеса, а то су: недовољно развијене либералне традиције, слабо негована демократска политичка култура, постојање значајног недостатка толеранције у политици, али и у другим сферама друштва и указати, да све то, чини само неке од карактеристика (политичког) понашања политичке елите у Србији на почетку двадесет првог века. Управо те карактеристике изазивају забринутост, јер упућују на непостојање основних предуслова за слободу и људска права, која би се примењивала на представнике различитих друштвених група и организација.

У овом раду осврнућемо се на то, како више од деценије, политичка елита у Србији не успева да се избори са оним веровањима која селективно одређују која ће се људска и мањинска права поштовати, а која не. Стање хомофобије које је произведено у том временском периоду, само је један од примера. Република Србија је с једне стране задовољила захтеве правног поретка да се спречи дискриминација према неким мањинским заједницама, па тако и ЛГБТ популацији и показује жељу да остане на том путу, али је с друге стране, још увек несигурна и нестабилна у истрајавању да оствари тај циљ. Она, дакле, препознаје односе између припадника ЛГБТ популације, али не и брак, спречава дискриминацију, али и усвајање деце.

Ипак, акције неких групација више говоре од декларативног изјашњавања политичке елите, јасно показујући да преовлађује струја сумње, страха и предрасуде, односно стање хомофобије. Већина извештаја релевантних међународних и домаћих институција о стању људских и мањинских права у Републици Србији, такође говоре у прилог томе. А потребно је тако мало – само признати да и други имају вредност, достојанство и права, која и нама припадају.

2. Људска и мањинска права као темељне вредности демократске политичке културе

Људска права се односе на концепт који се базира на идеји да људска бића имају универзална природна права, или статус, независно од правне јурисдикције или других одређујућих фактора. Од традиције природног права, прошло је много времена, пре него су људска права ушла у свет политике и права. Она су претпоставка међусобног уважавања различитих политичких система и суживота различитих нација, етничких група или верских заједница. Интерна системска карактеристика сваког појединачног политичког система је да се заснива на људским правима и да је то општи принцип који се поштује. У савременим условима постојања бројних изазова и претњи међународној, националној и људској безбедности, људска права постају и важно средство за

одржавање и унапређење мира и безбедности како на унутрашњем, тако и на глобалном плану.

Наглашавање људских права и њихово постављање, на исти ниво са правом државе у међународној сфери, подржале су и Уједињене нације. Некадашњи генерални секретар Кофи Анан, учествујући у расправи о значају Савета безбедности, јасно је указао на то да: „право држава не може и не сме бити право на поробљавање, прогањање или мучење сопствених грађана“.

Заправо, основна идеја која се провлачи кроз његово излагање је нова улога Савета безбедности који се неће више руководити само идејом територијалног интегритета и државног суверенитета, већ би требало да се: „уједини око начела да се не може дозволити да масовно и систематско кршење људских права вођено против целог народа истрајава“ (Annan, 1999: 514).

У новије време „међународна заједница“ је спремна и да уводи санкције државама због кршења људских права, а и мањинска права су све више призната као саставни део рада УН на промоцији и заштити људских права, одрживог људског развоја, мира и безбедности.

Наравно, питање људских и мањинских права има сложenu и дугу историју, и неке основне нормe за заштиту људских права уживају универзалну заштиту по међународном обичајном праву. Према члану 2. Универзалне декларације о људским правима, „свако има права и слободе проглашене у овој Декларацији, без разлике било које врсте, као што су раса, боја, пол, језик, вероисповест, политичко или социјално порекло, имовинско стање, рођење или други статус. Осим тога, никаква разлика не сме да се врши на основу политичког правног или међународног статуса земље или територије којој неко лице припада, било да је она независна, под старатељством, несамоуправна или под било којим другим ограничењима суверенитета“ (Универзална декларација о људским правима, 1948).

Када се говори о људским правима она подразумевају не само права већ и обавезе. Свака држава као део међународне заједнице преузима обавезе и дужности према међународном праву да поштује, штити и испуњава људска права. Обавеза поштовања значи да државе морају да се уздрже од мешања у уживању људских права или њиховог сузбијања. Обавеза заштите захтева од државе да заштити појединце и групе од кршења људских права. Коначно, обавеза испуњавања значи да државе морају да спроводе позитивне мере како би олакшале уживање основних људских права.

Да бисмо на одговарајући начин обрадили тему коју смо поставили у наслову рада, неопходно је нешто рећи и о самом концепту поштовања, који се, према консултованој литератури, може на различите начине разумети и тумачити. Још су стари филозофи говорили о поштовању као начину понашања, некој врсти вредновања, типу пажње, мотиву, ставу, осећају, принципу, дужности, праву, моралној врлини, епистемичкој врлини и т. сл. (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2003). Све набројано се може свести, условно речено, на две врсте поштовања; једно, које се изражава понашањем и, друго, које се испољава као

став или осећање, које може, али и не мора бити изражено понашањем. Нама ће у овом раду бити значајнији други вид поштовања који означава став или осећање. Понашање као став, представља однос између субјекта и објекта у којем субјекат реагује на објекат из одређеног угла или на одговарајући начин. Поштовање је, дакле, одговарајући однос, а обичан говор о поштовању идентификује неколико кључних елемената таквог односа укључујући пажњу, поштовање, пресуду, похвалу, вредновање и понашање (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2003).

Појам поштовање потиче од латинског језика и појма *respicere*, што значи, „да се осврнем“, или „да погледам уназад“, по чему је поштовање и посебан начин разумевања објекта: особа која поштује нешто или некога, обраћа пажњу на њега и схвата да је другачији од некога ко то не чини и одговара на њега у светлу те перцепције. Поштовање има, између осталог, за циљ, и да на одговарајући начин вреднује свој објекат, па је то у супротности са деградацијом или умањењем значаја.

Поштовање личности је једно од основних начела мултикултуралних либералних демократских друштава која су заснована на идеалу једнаког достојанства свих грађана и које остварују овај идеал у изједначавању права и права међу свим грађанима и самим тим одбацивања дискриминације и различитог третмана. Поштовати друге значи признати им исту онакву вредност, достојанство и права као и самима себи. Поштовање је и признање човекове личности, људске индивидуалности и посебно различитости, која се може исказати кроз многе облике и послужити као инспирација и подстицај.

Као што је наведено у Универзалној декларацији о људским правима УН, људска права су концептуално заснована на урођеном људском достојанству и задржавају свој универзални и неутуђиви карактер. Она се сматрају једним од најзначајнијих достигнућа савремене цивилизације и оно што је изразито модерно код либералне визије људских права јесте то, да права појединца никада раније нису била тако недвосмислено стављена под заштиту закона као данас. Циљ тог концепта је упостављање заједничких стандарда који уређују положај свих народа и нација, свих друштвених група, где сваки појединац и сваки грађанин друштва тежи да допринесе поштовању установљених права и слобода.

Појам мањинских права обухвата два одвојена концепта: први, који се односи на уобичајена индивидуална права примењена на припаднике расних, етничких, класних, верских, језичких или сексуалних мањина, и друго, колективна права примењена на мањинске групе. Од када је први пут покренуто питање мањинских права на конгресу у Бечу, 1814. године, траје дуга борба да све мањинске групе добију адекватно дизајниран правни оквир који треба да обезбеди специфичне групе које су у рањивом, неповољном или маргинализованом положају у друштву како би се постигла једнакост и заштићеност од прогона (Fink, 2006). У том смислу мањинска права данас обухватају заштиту постојања, заштиту од дискриминације и прогона, заштиту и промоцију идентитета, као и учешће у политичком животу.

Ко су мањине по међународном праву? У току 1992. године консензусом је усвојена Декларација о мањинама УН у којој се у члану 1. говори о мањинама на основу националног или етничког, културног, верског и језичког идентитета и предвиђа да државе треба да штите њихово постојање. Међутим, не постоји међународна сагласност око дефиниције о томе које групе представљају мањине. Као отежавајући фактор се наводи и чињеница да не постоји сагласност око фактора које треба укључити, дакле, објективне (постојање заједничког етничитета, језика или вере) и субјективне (укључујући могућност да појединци морају да се изјашњавају као припадници мањина).

Тешкоће око дефинисања мањина се јављају и због разноврсности ситуација у којима живе, неке мањине имају јак осећај колективног идентитета и заједничке историје, док други задржавају само фрагментарно појам њиховог заједничког наслеђа, тако да се појам мањина који се користи у систему УН односи на националне или етничке, верске и језичке мањине у складу са Декларацијом УН о мањинама. У складу са тим, користе и следећу дефиницију мањина коју је 1977. године дао специјални извештач Подкомисије за спречавање дискриминације и заштиту мањина УН, Франческо Капаторти и која је саставни део публикације УН. Дакле, мањине су: „група бројчано инфериорнија у односу на остало становништво једне државе, у недоминантном положају, чији се чланови као држављани Државе имајући одређене етничке, верске или језичке карактеристике, разликују од оних из остатка популације и показују, макар само имплицитно, осећај солидарности усмерен ка очувању њихове културе, традиције, религије или језика“ (Minority rights: International standards and Guidance for Implementation, 2010: 8).

Питање које се разматра у оквиру ове УН публикације, и које нажалост остаје и даље без одговора, је: Да ли особе са инвалидитетом, лица која припадају одређеним политичким групама, или особама са одређеном сексуалном оријентацијом или идентитетом представљају мањине? Оно што је сигурно, то је да се истовремено са борбом за права мањина по националној или етничкој, верској и језичкој основи, мора борити против вишеструке дискриминације и за решавање ситуација у којима су особе које припадају овим мањинама, истовремено дискриминисане по другим основама, као што су пол, инвалидитет или сексуална оријентација.

Према односу који већина има према мањини може се оценити степен развоја политичких институција једног друштва. У друштвима која претендују да се називају демократским, поштовање права мањина решено је читавим низом адекватних законских прописа. Међутим, однос већине према мањини често је заснован на традицији која не признаје вредност мањине, не даје јој на значају, или једноставно, заснован је на мање или више стереотипа и предрасуда, који могу проузроковати различите облике дискриминације и непоштовања када су у питању мањинске групе.

Током 2008. године у Генералној скупштини УН је представљена Декларација о ЛГБТ правима, а 2011. године донета је и Резолуција о правима

ЛГБТ у Савету за људска права УН (Resolution 6/17, 2011). Право на сексуалну оријентацију и родни идентитет односи се на изражавање сексуалне оријентације и родног идентитета на основу права на поштовање приватног живота и права да се не буде дискриминисан на основу „другог статуса“ из члана 2. Универзалне декларације о људским правима. Такође, ослања се на то како је то право дефинисано у различитим конвенцијама о људским правима, као што је, на пример, представљено у члановима 17. и 26. Међународног пакта о грађанским и политичким правима и чланом 8. и чланом 14. у Европској конвенцији о људским правима.

Доношење Декларације и Резолуције о ЛГБТ правима изазвало је различите реакције, од признања, до тога да и даље више од 70 земаља хомосексуално понашање сматра незаконитим. Такође су спорна и питања склапања бракова, усвајања деце, питање сексуалне оријентације и војне службе и слично.

2.1. Политичка култура као предуслов за поштовање људских права

Најопштији оквир политичке интеграције друштва, у коме се поштују и признају људска и мањинска права, представља изграђена демократска политичка култура. Политичке институције немају своју праву вредност, уколико нису прожете одређеним типом политичке културе са свим њеним знањима, вредностима и ставовима који дају смисао политичким процесима. Уколико те институције имају и демократски карактер, онда је јасно да ту живе самосвесни, слободни појединци и њихове грађанске врлине осликане у политичкој култури.

Политичка култура се може тумачити као специфичан начин живота који утиче на формирање „духа времена“, на основу којег се кристалише одређена пракса деловања и понашања, као и облици друштвене партиципације грађана. Према Роберту Такеру, политичка култура одређује, пре свега, матрицу или тип оријентације друштва за политичке акције, односно садржи скуп значења и циљева у којима се оличава дати политички систем (Tucker, 1973).

Интересовање за идеју политичке културе најјасније се оживотворило код политиколога Алмонда и Верба, које су се бавили овим концептом почев од 1960. године, представљајући га као подскуп веровања и вредности друштва, које се односе на политички систем (Almond, Verba, 1963). Политичка култура, како су говорили, представља посвећеност вредностима као што су демократски принципи и институције, идеје о моралу и употреби силе, права појединаца или колективитета, као и предиспозиције за улогу земље у глобалној политици. Такође су нагласили да се политичка култура манифестује најмање на три нивоа: когнитивном, што укључује емпиријска и каузална уверења, вреднујућем, који се састоји од вредности, норми и моралних судова, као и експресивном и афективном, који обухвата емоционалне везаности, образце, идентитете и лојалности и осећања афинитета, одбојности или равнодушности.

Расправа о природи политичке културе често се везује за појам грађанске културе о којој су управо говорили аутори Алмонд и Верба. Како је и Хејвуд приметио, они су покушали да одреде која политичка култура најделотворније подржава демократску политику, дакле, партиципативна, поданичка или парохилална (Хејвуд, 2004: 381).

Политичка култура са сетом ставова, уверења и осећања даје ред и смисао политичком процесу, али исто тако обезбеђује основне претпоставке и правила која регулишу понашање у политичком систему. Она је производ, како колективне историје политичког система, тако и животних историја чланова система. Динамичност и променљивост, утичу на суочавање са брзим технолошким и економским променама, што значи да мора да модификује политичке ставове власти, као и политичке ставове и уверења грађана, како би били примеренији актуелном историјском тренутку. У том смислу, и развој концепта политичке културе треба да иде у правцу стварања услова за заједнички живот, развијања способности кључних политичких и других државних актера за решавање проблема из свих сфера друштвеног живота, промовисања и развијања толеранције на свим нивоима живота и рада у једном друштву, разумевања и уважавања других и другачијих, разумевања разлога зашто се свет мења, развоја солидарности и адаптације и слично.

За демократску политичку културу је својствено да су грађани носиоци друштвених промена тј. „политичари у опозицији“. Они подржавају овај модел понашања, али питање је да ли и у којој мери се њихово понашање може учити у њиховом јавном дискурсу и „нарочито“ ако и у којој мери они сами практикују овај модел. Питање је колико и у свакодневној политичкој пракси делују у складу са спецификацијама демократске политичке културе, укључујући и њене принципе односно, вредности. Толеранција је вредност према којој је политичка култура призната као таква – односно један од принципа на којима почива демократско друштво. Када се говори о демократској политичкој култури, подразумева се да је то култура толеранције.

Тумачећи толеранцију као „прихватање“ и „поштовање“, можемо видети и како се она може употребити. Дакле, као прихватање постојања разлика и различитости која произилази из националног, верског, политичког. Толеранција је предуслов за слободу и поштовање људских права, која би се примењивала на чланове различитих друштвених група и организација. Међутим, да ли је заиста тако лако остварити овај, готово „идеал“ у друштву где постоји плуралитет интереса, с једне стране, и укореењеност традиционалних вредности и пракси које спутавају развој демократије и поштовање демократских принципа, с друге стране.

Политичка култура која се више ослања на локалне политичке обичаје и традиционално разумевање политике него на успостављање институција и њихово правно уређење, врло често долази у позицију да не може правилно и са мером да процени значај одлука које доноси, понашања које промовише, начином на који демонстрира непоштовање људских и мањинских права, на пример.

Непоштовање људских и мањинских права врло често се у таквим традицијама јавља као ограничавајући фактор развоју демократске политичке културе. Најчешћа обележја таквих традиција су: јака националистичка и религијска обележја, агресивност, као и притисци, манипулација и неизбежни ауторитаризам, једнообразни начин мишљења, вредновања и понашања, доношење судова и изношење ставова без јасних критеријума, врло често на ирационалан и крајње неприхватљив начин (Стевановић, 2002). На примеру хомофобије у Републици Србији се то може и илустровати, при чему не искључујемо могућност да се слични примери налазе и у ближем и даљем окружењу, што не сме да буде оправдање или изговор да се таква понашања толеришу.

2.2. Непоштовање људских права у Србији: пример хомофобије

Иако је хомосексуализам у Србији декриминализован 1994. године,³ основна људска и грађанска права, као и забрана дискриминације, загарантована Уставом Републике Србије (2006)⁴, а посебно Законом о забрани дискриминације (2009), уживање неких од основних права за чланове ЛГБТ (*lesbian, gay, bisexual, and transgender*) популације⁵ али и за целокупно друштво у Србији представља изазов, и то безбедносни изазов.⁶ Србија је 2008. године потписала *Statement on Human Rights and Sexual Orientation and Gender Identity*, а 24. марта 2011. године на састанку Савета за људска права Уједињених нација у Женеви *Joint Statement on Ending Acts of Violence Related Human Rights Violations Based on Sexual Orientation and Gender Identity*, али се припадници ЛГБТ популације у Србији и даље свакодневно сусрећу са разним облицима дискриминације. Истраживања јавног мњења о дискриминацији у Србији показала су да постоји висок степен хомофобије и уверења да је хомосексуализам болест, као и да су насиље и батине легитиман начин за сузбијање хомосексуалности.

Покушај да се 2001. године по први пут у Србији организује дан ЛГБТ популације насилно су прекинули чланови екстремистичке организације Образ и навијачке групе, а 2012. године непосредно пред одржавање Параде поноса премијер Србије Ивица Дачић који уједно обавља и дужност министра полиције изјављује да питање одржавање параде није питање људских права већ пи-

³ До 1994. године Кривични закон Социјалистичке Републике Србије третирао је хомосексуализам као кривично дело против достојанства личности и морала, односно дело противприродног блуда. Чл. 110 Кривичног закона прописивао је казну до једне године затвора за ово кривично дело: „за противприродни блуд између лица мушког пола, учинилац ће се казнити затвором до једне године“. Кривични закон Социјалистичке Републике Србије, Савремена администрација, Београд, 1989.

⁴ Чл. 18–81 Устав Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 98/06.

⁵ Пре свега право на слободу окупљања, чл. 54. Устава РС.

⁶ Највећи недостатак законског оквира за заштиту ЛГБТ популације у Србији је непостојање „злочина из мржње“ у нашем материјалном кривичном праву, чије увођење би унапредило ефикасност гоњења и омогућило оштрије кажњавање оптужених за насиље и друга кривична дела, усмерена против ЛГБТ особа.

тање безбедности.⁷ Многобројне претње које су упућене припадницима ЛГБТ популације, најаве протесних шетњи и напада на учеснике Параде, плакати и објављивање публикација, а све заједно праћено хомофобичним изјавама представника српске власти и Српске православне цркве (СПЦ), довели су до тога да се 2012. године по трећи пут забрани одржавање Параде поноса у Србији. Као основни разлог наводи се постојање великог безбедносног ризика. На сличан начин је онемогућена и Парада 2013. године проценом надлежних државних органа да „не постоје безбедносни услови“ за одржавање Параде поноса.

Повереник за заштиту равноправности полова у Србији у свом саопштењу додаје и то да „забрана одржавања Параде поноса због високог безбедносног ризика, најдиректније показује колико је висок степен хомофобије у Србији“ („Медији и дискриминација у Србији“, 2012).

Дискриминација по основу сексуалне оријентације веома је раширена појава првенствено због екстремно негативне друштвене перцепције ЛГБТ особа и високог нивоа хомофобије. Иако је Светска здравствена организација скинула хомосексуализам са листе болести 1990. године, Српско лекарско друштво је то учинило тек 2008. Али и поред тога до 2010. постојали су извесни „центри“ чија је основна намена била лечење од хомосексуализма.⁸ Истраживања јавног мњења о дискриминацији и неједнакости у Србији које је спровео Стратеџик маркетинг 2010. године показало је да 16% грађана сматра да су сексуалне мањине дискриминисана група, али исто тако ово истраживање показује да грађани Србије испољавају изванредан степен хомофобије. Тако 40% испитаника не би желело да је њихов комшија хомосексуалац, а 55% испитаника било би против тога да припадник ЛГБТ популације буде друг њихове деце („Јавно мњење о дискриминацији и неједнакости у Србији“, 2010).

На формирање негативних ставова о ЛГБТ популацији утичу и пропусти у систему образовања, па су тако у неким уџбеницима заступљени и хомофобични ставови. Још једно истраживање спровела је 2010. године Геј стрејт алијанса: Предрасуде на видело: хомофобија у Србији 2010. Према овом истраживању 67% испитаника хомосексуалност сматра болешћу, 56% сматра да је хомосексуалност веома опасна по друштво, док 45% испитаника дели уверење да је одржавање Параде поноса само провокација („Predrasude na videlo: Homofobija u Srbiji 2010“, 2010).

Један од резултата показује да се чак половина грађана Србије не би никада помирила с чињеницом да је неко од њихових ближњих хомосексуалац, а чак 17% родитеља реаговало би насиљем на чињеницу да им је дете хомосексуалац. Када је у питању однос према насиљу над хомосексуалцима, постоји доминантно противљење прибегавању насиљу, док 14% испитаника који су веома

⁷ Интервју премијера Ивице Дачића: <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/342934/Dacic-Izem-ti-takvu-Uniju-u-koju-je-gej-parada-ulaznica>.

⁸ У Србији је у периоду 2009–2010 функционисао Центар за лечење хомосексуализма, регистрован као непрофитна организација при Институту за природну медицину. Видети: http://www.b92.net/zivot/vesti.php?yyyy=2010&mm=09&dd=23&nav_id=460608

хомофобични сматрају да су насиље и батине легитиман начин за сузбијање хомосексуалности.

Хелсиншки одбор за људска права у Србији спровео је истраживање 2011. године о ставовима и вредносним оријентацијама средњошколаца у Србији. Истраживање је показало да 41% испитаних средњошколаца сматра да је ЛГБТ популација болесна, а 22% сматра да особе другачије сексуалне оријентације заслужују батине (Радоман, 2011).

Према истраживањима ставова јавног мњења поверенице за заштиту равноправности и ЦЕСИДА-а, Феномен дискриминације у Србији, током 2012. године, ЛГБТ популација је нарочито изложена ризику од дискриминације, јер је у Србији друштвена дистанца у односу на ову популацију најизраженија. Наиме, велики проценат становништва је хомофобично, дакле, њих 50%. Такође, 60% сматра да ЛГБТ људи не би требало да се нађу на челу државе, 80% становништва ЛГБТ особе не жели у породици, а њих 30% их не жели ни за комшије ни за колеге (Београдски центар за људска права, 2013).

Такође, у публикацији „ЛГБТ популација и реформа сектора безбедности у Републици Србији“ констатовано је: „тема безбедности за припаднике и припаднице ЛГБТ популације представља део њиховог свакодневног живота, будући да их страх да ће постати жртве насиља ограничава у слободи кретања, избору и стилу одевања“ (Радоман, 2011).

Уместо закључка

Од недостатка доброг и уређеног политичког организовања које поштује основне демократске постулате, пате готово сва друштва у транзицији. То доводи и до директне зависности свих других облика организовања, који трпе променљиве, неизвесне и болне политичке околности, у којима се доносе лоше одлуке и непрецизне стратегије без јасног циља. Многи проблеми који данас окупирају сва друштва, па и српско, нису иста као питања којима су се бавили пре сто или више година. Међутим, проблеми савременог српског друштва се решавају готово на идентичан начин, јер као да је остало заробљено у културном обрасцу о којем је говорио Слободан Јовановић.

Поштовање људских права, демократија и владавина права неопходне су карактеристике сваког демократског друштва, у којем ниједан појединац није маргинализован и изопштен. Једнакост и узајамно поштовање доприносе јачању демократске стабилности и борби против предрасуда и стереотипа у јавном животу и политичком дискурсу политичких и грађанских лидера, који у великој мери утичу на обликовање политичке културе промовишући одређене политичке праксе.

Само јачање културе поштовања људских и мањинских права и развијање политичке културе који уважавају различитост, могу увести српско друштво у процес који ће довести до трајних промена у начину размишљања и начину

деловања свих учесника друштвеног живота и представљати значајан цивилизацијски искорак за излазак из стања затрованости мржњом и предрасудом. У супротном, непоштовањем људских и мањинских права, све ће се више удаљавати од могућности да развије демократску политичку културу која ће је интегрисати у друштво европских народа.

Литература

- Annan, K. (1999). The relevance of the U.N. Security Council. *Vital Speeches of the Day*, 1999, Vol. 65, Issue 17.
- Almond, G. A., S. Verba. (eds) (1963). *The Civic Culture*. Boston, MA: Little, Brown and Company.
- Интервју премијера Ивице Дачића, доступно на:
<http://www.blic.rs/Vesti/Politika/342934/Dacic-Izem-ti-takvu-Uniju-u-koju-je-gej-parada-ulaznica> [16. 12. 2012]
- Јавно мњење о дискриминацији и неједнакости у Србији. (2010). Београд: Strategic Marketing.
- Јовановић, С. (2005). *Културни образац – Један прилог за проучавање српског националног карактера*. Београд: Стубови културе.
- Кривични закон Социјалистичке Републике Србије. (1989). Београд: Савремена администрација.
- Људска права у Србији 2012. (2013). Београд: Београдски центар за људска права.
- Медији и дискриминација у Србији. (2012). Београд: Повереник за заштиту равноправности, стр. 45.
- Minority rights: International standards and Guidance for Implementation. (2010). New York and Geneva, HR/PUB/10/3.
- Предрасуде на видело: Хомофобија у Србији 2010. (2010). Београд: Геј стрејт алијанса.
- Радоман, М. (2011). Ставови и вредносне оријентације средњошколаца у Србији. Београд: Хелсиншки одбор за људска права у Србији/Хелсиншке свеске 31.
- Радоман, Ј. и остали. (2011). ЛГБТ популација и реформа сектора безбедности у Републици Србији. Београд: ОЕБС Мисија у Србији.
- Резолуција о правима ЛГБТ у Савету за људска права УН, видети: http://ilga.org/ilga/static/uploads/files/2011/6/17/RESOLUTION_L9rev1.pdf.
- Stanford Encyclopedia of Philosophy, Доступно на: <http://plato.stanford.edu/entries/respect/>
- Стевановић, Б. (2002). „Демократска политичка култура као политичко-културни изазов балканских народа“, у *Глобализација, акултурација и идентитети на Балкану (зборник)*, Ниш: Филозофски факултет у Нишу – Институт за социологију, 295–306.
- Стојановић, Д. (2001). „Политичка култура и модернизација у Србији почетком 20. века“, *Дијалог повијесничара – историчара*, 3, Загреб, с.155–171.

Стратегија превенције и заштите од дискриминације, Службени гласник РС, бр. 60/2013.

Tucker, R. (1973). Political Culture and Communist Society, *Political Science Quarterly*, vol. 88, No. 2, p. 3.

Устав Републике Србије. (2006). Београд: Службени гласник РС. бр. 98/06.

UN General Assembly, *Statement on Human Rights, Sexual Orientation and Gender Identity*, 18 December 2008.

Доступно на: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/49997ae312.html> [14. 10. 2012]

UN Human Rights Council, *Joint Statement on Ending Acts of Violence Related Human Rights Violations Based on Sexual Orientation and Gender Identity*, 22 March 2011, Доступно на: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4eb8f32e2.html> [14. 10. 2012].

Универзална декларација о људским правима (10 децембар, 1948),

Доступно на: http://www.un.org/documents/instruments/docs_en.asp?year=1969.

Хејвуд, Е. (2004). *Политика*. Београд: Клио.

Svetlana S. Stanarević, Vanja G. Rokvić

DISRESPECT FOR HUMAN AND MINORITY RIGHTS AS A LIMITING FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF A DEMOCRATIC POLITICAL CULTURE

Summary: The concept of political culture is an expression of the need to link the two domains, one that emphasizes political stitudes and assumptions of different groups of people, and others, that the manner in which those attitudes are built among them. There are many factors that determine the design and development of political culture, and how much will it be democratic or not, depends on the deep-rooted values and beliefs which characteristic of a particular society or group and the way to manifestations the specific issues that occupy the public at the time.

This article will present, that in more than a decade, the political elite in Serbia fails to deal with some of traditional beliefs, which selectively determined to be human and minority rights, respect, and which one do not. Conditions of homophobia, which is produced in this period, only one of the examples. Serbian society, cultural model and political culture have not yet undergone the transition, they overcame developed European society in the 20th century, but significant steps taken.

The possibility of strengthening a culture of respect for human and minority rights and the development of a political culture that respects diversity. Respect for human rights, democracy and rule of law are essential features of any democratic society, in which no one marginalized and ostracized. Equality and mutual respect contributes to strengthening democratic stability and the fight against prejudice and stereotypes in public life and political discourse, political and civic leaders who greatly influenced

the shaping of political culture by promoting certain political practices. The only way to start a process that will lead to lasting changes in thinking and mode of action of all participants in the social life of the Republic of Serbia and the development of democratic political culture that will be integrated into the society of European nations.